

DAGENS FRÅGOR

Riksdagsvalet i Finland

Före valet spekulerade man rätt mycket över den intressanta frågan, om Finlands två val inom tre veckor skulle få sin prägel av att väljarna vid riksdagsvalet röstade lika som de på grund av sin syn på frågan om presidentens person röstade vid elektorsvalet. Nu har man fått se att Finlands väljare kan skilja mellan ett personval och ett partival.

Elektorsvalets utgång blev något helt ensamstående i sitt slag. President Kekkonen hade ingen borgerlig konkurrent och praktiskt taget inte heller någon opposition emot sig i hela det borgerliga lägret. De tre socialistiska partiernas kandidater hade ställts upp utan hopp om framgång, blott med uppgift att vara limstickor för väljare, som annars kunde befaras sippra ut över partigränsen. Därtill kom den mäktiga effekten av novemberkrisens besked som i gemene mans ögon kort sagt gick ut på att Kreml önskade se Kekkonen omvald och önskade se detta val genomfört utan någon besvärande konkurrens. Resultatet blev därför — alls inte oväntat — att något över 150 av de 300 elektorerna valdes inom valkarteller, som gick till valet i president Kekkonens namn. Men därtill kom 45 andra borgerliga elektorerna, som i det närmaste alla hade deklarerat att de i det läge, som bestod, var beredda att medverka till ett omval. Vi kan även annotera att president Kekkonen fick exakt de 199 röster, som motsvarade de borgerliga elektorernas antal.

Riksdagsvalet avvek i mycket mindre grad från den tidigare dokumenterade röstfördelningen mellan partierna. Agrarförbundet hade medvind, annat kunde inte väntas. Men dess andel av väljarkåren steg ej från 23,1%. I mandaträknad blev däremot utdelningen god: från 48 till 54. Partiet låg i en del valkretsar väl till för att vinna ett nytt mandat. Det märkliga var att det i två valkretsar lyckades vinna två nya — ena gången visserligen i valkartell med finska folkpartiet som hemförde det andra vinstmandatet. Framgångarna var påfallande i norr och öster, där partiet denna gång tillfogade de till folkdemokrater maskerade kommunisterna en tydlig valmotgång. Även den övriga borgerliga fronten stod sig. Samlingspartiet gick från ca 15% av väljarna och 29 mandat till 14,8% och 32 mandat. Finska folkpartiet ökade från 5,9% och endast 8 mandat till 5,9% och 13 mandat. Här var en avgörande faktor att partiet denna gång nästan överallt ingick valkartell med något annat borgerligt parti. Svenska folkpartiet, som har sin avgränsade väljarkår, lyckades det oaktat öka röstsumman betydligt och sålunda bevara sin ställning i en konkurrens, som hade skärpts genom det kraftigt ökade valdeltagandet: mot 6,7% av väljarna och 14 mandat kom nu 6,4% och fortfarande 14 mandat.

Inom den socialistiska flygeln var det främst utbrytarna ur det socialdemokratiska partiet som drabbades. De socialdemokratiska röstsiffrorna kan inte direkt jämföras med det före-

gående riksdagsvalets resultat. Då invaldes blott 3 av den socialdemokratiska oppositionsgruppens medlemmar i de fyra valkretsar, där det nya partiet hade egna listor. De övriga 11 hade invalts som partitrogna socialdemokrater men övergick trots tidigare avgivna skriftliga lojalitetsförklaringar efter valet till den nya gruppen. Nu fick det socialdemokratiska partiet 448 000 röster mot 450 000 senast och oppositionen, som nu ställde upp över hela landet 100 000 mot senast 34 000. Senast valdes 48 socialdemokrater och 3 oppositionsmän, som genom övergången reducerades till 37 och 14. Nu valdes respektive 39 och 2. Förlusten var i betydande utsträckning teknisk. Större delen av oppositionens röster gick förlorade. Men splittringen hade även lett till ett avfall. Senast fick de två grupperna sammanlagt 24,9% av rösterna, nu 19,7 och 4,4% eller sammanlagt 24,1%. Även kommunisterna trängdes tillbaka från 23,2% och 50 mandat dvs. ställningen som riksdagens största parti till 22,1% och 48 mandat.

De förskjutningar, som dessa tal anger, berodde såsom antytts till stor del på valtekniska faktorer, som förstärkte den tendens röstsiffrorna anger. Senast hade en socialistisk minoritet om 48,1% av de avgivna rösterna erövrat 101 av riksdagens 200 mandat. Utgången hade då blivit den motsatta, om de borgerliga partierna i större utsträckning hade ingått valkarteller. Därför skedde detta nu på bredare front än tidigare, samtidigt som de socialistiska rösterna för första gången delades på tre valkarteller i alla valkretsar utom den åländska. Men även borgerliga röster kastades bort. Småbondepartiet, som brutits ut ur agrarförbundet på grund av hårda tag i en likriktad partidisciplins tec-ken, fick med sina 51 000 röster ingen plats. Man kan förmoda att de två små

utbrytarpartierna inte kommer att kunna överleva valnederlagen. I så fall går man mot en viss stabilisering av landets splittrade partiförhållanden.

Den nya riksdagens styrkeförhållanden skapar möjlighet att bilda en borgerlig samlingsregering med en arbetsduglig majoritet. Det är dock osäkert om agrarförbundet, i vars händer avgörandet ligger, önskar liera sig med den finska högern, mot vilken dess propaganda i betydande utsträckning hade riktats. Ännu mindre har man skäl att räkna med en agrar beredvillighet att bilda en majoritetsregering inom centern, eftersom socialdemokraterna, som behövs för att skapa ett majoritetsunderlag, i ännu högre grad har varit föremål för agrarernas kritik och utpekats såsom utrikespolitiskt komprometterade och komprometterande. Den första given i regeringsdiskussionerna har därför blivit ett försök att få till stånd en centerminoritetsregering. I skrivande stund är det obekant, om försöket lyckas. Klart är likväl att den nya borgerliga riksdagsmajoriteten gör att även en minoritetsregering bör ha större möjligheter att samarbeta med riksdagen än tidigare, då förhållandet mellan den agrara minoritetsregeringen och den socialistiska riksdagsmajoriteten skapade ett elakartat politiskt menföre.

Hr Undén och skatorna

Utrikesminister Undén framträdde för någon tid sedan inför Utrikespolitiska föreningen vid Uppsala universitet med ett föredrag om Sverige och FN, som i väl så stor utsträckning kom att röra sig om Sverige och EEC. Sällan har den svenska attityden till de europeiska gemenskapssträvandena, som vår regering nu beslutat organisera en stor propagandakampanj för att

mildra intrycket av, kommit klarare till uttryck än i hr Undéns tal. Syftet med vår anhållan om förhandlingar rörande associering vore enligt utrikesministern att »undgå följderna av den diskriminerande behandling av Sveriges export, som blir en följd av att gemenskapen bygger upp en tullmur kring medlemsstaterna». Detta är alltså hr Undéns inställning till det mest storstilade experiment i mellanfolkligt samarbete vår tid har att uppvisa, ett experiment av vars framgång också Sveriges framtid som västerländsk kulturnation är beroende. I stället för att säga att det är en plikt och en heder för oss att lämna vårt bidrag till det europeiska enhetsverket, deklarerar Sveriges utrikesminister att vårt enda intresse i saken är att vårt ekonomiska läge inte blir försämrat. Det är svårt att föreställa sig en tarvligare, en oginare, och mer negativ uppfattning, men det är lätt att föreställa sig vilket intryck den skall göra på de mot Sverige redan djupt skeptiska EEC-länderna och man får en känsla av att regeringen borde fördubbla anslagen till sin good-will-aktion.

På de tokenskaper, som i fortsättningen präglade hr Undéns anförande — och därigenom i någon mån kom det att avvika från den dammgråa intresselöshet, som vanligen kännetecknar utrikesexcellensens retorik — exempelvis att vi i vårt vakthållande kring suveräniteten befinner oss »på samma linje som USA» och alltså är »i gott sällskap», vore det slöseri med utrymmet att ingå. En formulering mot slutet av talet finns det dock anledning att uppmärksamma. Den är överraskande målerisk, men så stannar den heller inte ur hr Undéns egen fatatur utan är ett lån från ett av den gamle vältalaren S. A. Hedins brandtal mot den annalkande protektionismen: »Skatorna skrattar, man väntar

främmande.» Detta uttryck kan, om man får tro utrikesministern, också tillämpas på dagens läge, eftersom man »på sina håll i svensk press» anser det ekonomiska trycket på vårt land välkommet såsom anledning till en nyorientering av utrikespolitiken. Tidningar, som sedan gammalt varit motståndare till neutraliteten »vädrar morgonluft».

I betraktande av den enhälliga upplutningen kring alliansfriheten inom svensk opinion måste man säga sig att utrikesministern här sänkt sig till en debattnivå som för tankarna till Ulla Lindström och Inga Thorsson. Men alldeles bortsett från detta, har bilden sitt intresse. Skatorna skrattar, man väntar främmande. Men från vilket håll är det egentligen vi har främmande att vänta? Så mycket är klart att om hr Undén även i fortsättningen tillåts sätta sin prägel på Sveriges utrikespolitik kan svaret bara bli ett — från öster! Genom sin halsstarriga negativism gentemot den europeiska ekonomiska gemenskapen driver utrikesministern målmedvetet en handelspolitisk linje, vars konsekvens inte kan undgå att bli ekonomiskt beroende av östblocket. Men inte nog med det: den åldrige excellensen har nu energiskt kompletterat denna handelspolitiska linje med en utrikes- och försvarspolitik.

Det började när han i höstas inför FN bakom ryggen på utrikesnämnden framlade sitt olycksaliga förslag om en s. k. kärnvapenfri klubb, vilket inte kunde uppfattas annorlunda än som avsett att skapa splittring inom Atlantpakt-länderna och försatte Norge och Danmark i den mest pinsamma förlägenhet. Och det har fortsatt, när nu Sverige skulle besvara den av FN:s generalsekreterare till följd av hr Undéns initiativ utsända rundfrågan. Det förslag till svar, som hr Undén ursprungligen ville förelägga utrikes-

nämnden, var sådant att det hade karaktären av en ren murbräcka mot Atlantpakten och följaktligen kunde ge intryck av att ha tillkommit på beställning av ryssarna. I detta förslag räknades med möjligheten av en kärnvapenfri zon i Mellan- och Nord-europa, som ev. skulle kunna inskränkas till att omfatta enbart de nordiska länderna och för vars tillkomst inga villkor av verkligt betryggande natur uppställdes. Hr Undén hade därmed inte bara frångått den kritiska inställning han tidigare intagit till liknande förslag, han hade dessutom såväl sökt begränsa våra möjligheter till självförsvar som i klart onödvärigt sökt rubba den världspolitiska styrkebalansen till östblockets förmån. Det stod från början klart att oppositionspartierna inte kunde överväga att acceptera ett dylikt förslag. Frågan bordlades i utrikesnämnden och man kom vid ett följande sammanträde fram till en kompromiss, varigenom hr Undéns första utkast försejades med så många reservationer att det till slut kom att te sig jämförelsevis oskadligt. Om en överenskommelse i angivet syfte inte uppnåtts under 1963 förbehåller sig Sverige rätt att ompröva sin hållning och om ett avtal ingås bör det lämpligen tidsbegränsas till fem år. Den tänkta zonen bör inte komma till stånd om inte de nationer som redan besitter kärnvapen kommit överens om att upphöra med provsprängningar. Vidare bör överenskommelsens efterlevnad göras till föremål för någon form av ömsesidig kontroll.

Detta är gott och väl, men även i sitt föreliggande skick gör den svenska ståndpunkten ett olustigt intryck. Den innebär bl. a., som med all rätt påpekats »på sina håll i svensk press» att svenska regeringen är beredd att ingå ett avtal, som hindrar Sverige att skaffa sig kärnvapen, men ingalunda hindrar Sovjetunionen att behålla och

använda sina. Under sådana omständigheter kan man fråga sig om det inte varit bättre att oppositionen, och i varje fall högern med sin positiva inställning till svensk atombeväpning, sagt blankt nej till regeringens förslag i stället för att kompromettera sig genom en kompromiss med hr Undén.

Västhandel — lågtullhandel?

Under intryck av den västeuropeiska ekonomiska integrationens allt snabbare framsteg har en omorientering av USA:s handelspolitik — och inte minst av tullpolitiken — kommit att framstå som angelägen. Efter ett antal försöksballonger under hösten 1961 har president Kennedy numera officiellt deklarerat sin önskan om långtgående förändringar på det tullpolitiska området. Den s. k. Reciprocal Trade Agreements Act har under ett trettiotal år givit den amerikanske presidenten fullmakt att förhandla om amerikanska tullsänkningar. Fullmakten har emellertid varit begränsad till att gälla en sänkning med 20% av utgående tull vid import till USA, och i varje enskilt fall måste dessutom en undersökning ge vid handen att den inhemska amerikanska industrien icke skulle skadas till följd av minskat tullskydd. I praktiken har systemet visat sig vara tämligen tungrott, även om det ändå lett till vissa smärre successiva sänkningar av USA:s tullnivå.

President Kennedys planer innebär, att kongressen skall lämna en fullmakt för förhandlingar om generella tullsänkningar. Dessa s. k. linjära sänkningar, som sålunda är av principiellt samma slag som tullsänkningarna inom den Gemensamma Marknaden och inom EFTA, skulle möjliggöra för presidenten att efter förhandlingar med i första hand den Gemensamma Marknaden om likvärdiga tullreduktioner

kunna gå så långt som till 50%-iga sänkningar av de amerikanska tullarna under förslagsvis en femårsperiod. Dessutom skulle USA och den Gemensamma Marknaden på sådana varuområden, där de tillsammans svarar för den allt dominerande andelen av världshandeln, kunna överenskomma om ett fullständigt eller så gott som fullständigt borttagande av tullarna.

Reaktionen inom vissa kretsar i USA gentemot presidentens planer har givetvis inte låtit vänta på sig. Åtskilliga industrier, exempelvis glas, cement och koppar samt den kemiska industrien, emotser en sänkning av tullskyddet med stora farhågor. Arbetslöshetssiffrorna i USA ger dessutom protektionisterna ytterligare argument, och all erfarenhet visar att kongressens medlemmar är utomordentligt känsliga för den lokala opinion som gör sig hörd i tullfrågor och som särskilt framhåller riskerna för ökad arbetslöshet. Å andra sidan finns betydelsefulla industrigrenar, såsom bil- och oljeindustrierna och åtskilliga av de stora världskoncernerna med varaktiga konsumtionsvaror på sitt tillverkningsprogram, som med glädje skulle se fram emot en radikal tullsänkning inom hela det atlantiska området.

Presidenten har inte minst kunnat peka på de amerikanska betalningsbalanssvårigheterna som ett skäl för USA att söka förhandla sig fram till väsentliga tullsänkningar så att en ökad export av amerikanska produkter till Västeuropa kan komma till stånd. Opponenterna kan emellertid åberopa erfarenheterna av exempelvis de senaste årens framgångsrika bilexport till USA och göra gällande, att innan USA hunnit förbättra sitt betalningsläge genom en vidgad export har stora mängder västeuropeiska produkter strömmat in över den amerikanska

marknaden och ytterligare försämrat betalningsbalansen.

Många skäl ligger givetvis bakom president Kennedys djärva förslag, skäl som varit så starka att han ansett det motiverat att ta upp en stor inrikespolitisk strid. Inför sannolikheten att Storbritannien inträder som en aktiv medlem i den nya gemensamma europeiska marknaden har presidenten, uppenbarligen inte minst av utrikespolitiska skäl, funnit det nödvändigt att via utvidgat ekonomiskt samarbete ytterligare stärka banden mellan USA och den mäktiga och expansiva västeuropeiska marknaden. Det förefaller dessutom inte uteslutet, att presidenten och hans rådgivare på det ekonomiska området har kommit till samma slutsats som den konservativa regeringen i England har gjort, nämligen att en intensiv konkurrens inom hela den västliga världen på litet längre sikt även får gynnsamma konsekvenser för den egna och dittills av olika handelspolitiska åtgärder skyddade hemmamarknaden.

Det stolta löftet inom OECD att under 1960-talet öka produktionen inom hela OECD-området med 50% måste bygga inte blott på en fortsatt framgångsrik utveckling i Västeuropa utan också på en accelererad produktivitetsförbättring i USA. Av den samlade produktionen inom OECD-området svarar nämligen USA för tre femtedelar. De latent resurserna i den amerikanska ekonomien är utomordentligt stora men kostnadsläget är högt och vissa tecken på stagnation kan iakttagas. Ett radikalt tullsänkingsprogram har mycket som talar för sig.

Ekonomernas syn på EEC

Den svenska EEC-debatten har i hög grad kännetecknats av både oförmåga

och ovilja att se den europeiska integrationsfrågan i sitt större och mer långsiktiga perspektiv. Redan i våra grannländer Danmark och Norge har frågan gjorts till föremål för en uppmärksamhet, präglad av vida större kringssyn än i vårt land. Möjligen skall detta ses inte bara som en följd av den relativa isolering i förhållande till det europeiska skeendet, som Sverige i och med sitt nej till Nato-anslutning 1948 kom att inta, utan även som resultat av att vi under en följd av år inte haft någon egentlig utrikespolitisk debatt och därigenom kommit att bli otränade i att uppfatta vad som händer och sker ute i världen.

Frågan om vad Sverige kan vinna respektive förlora på att ansluta sig till EEC har också i påfallande hög grad blivit bedömd utifrån ett tidsperspektiv, som i mycket varit begränsat till själva tidpunkten för en eventuell anslutning. Bland ekonomer har bedömningen vanligen fått ske med hjälp av komparativt statistiska termer. Att bedöma effekt sammanhängande med anslutning till ett integrationsförlopp präglat av stark dynamik med statistiska termer måste emellertid vara ägnat att leda till de mest besynnerliga resultat. Detta har bl. a. visats av fil. kand. Bengt Reuterskiöld, som i en artikel i Skandinaviska Bankens kvartalsskrift (1962: 1) just med bortseende från dynamiken i det europeiska integrationsförloppet visar, att det ur ekonomisk synpunkt är fullkomligt egalt om vi ansluter oss till EEC eller inte. »I ena fallet (vid anslutning) skulle realinkomsten i landet stiga med fyra promille, i det andra fallet (vid isolering) minska med två promille», varvid stegringen i det förra fallet beräknas komma först så småningom och då som resultat av en inom näringslivet delvis smärtsam strukturanpassning. Skillnaden är alltså enligt den reuter-

skiöldska beräkningen inte större än att den ryms inom den felmarginal, som herrar ekonomer anser sig behöva ha, när de för ett år i sänder skall beräkna nationalinkomstens storlek.

Det är inte meningen att här närmare granska i vad mån hr Reuterskiölds beräkningar ens från av honom själv valda utgångspunkter kan anses rimliga. En fackekonom skulle dock säkerligen finna det besynnerligt att som Reuterskiöld utgå från att den 4-procentiga nationalinkomststegring vi haft under senare år inte delvis är att betrakta som en följd av den liberalisering av det internationella handelsutbytet, som vi redan fått! En av grundstenarna i Reuterskiölds kalkyl är nämligen, att själva »basstegringen» alltfört skall komma att ligga på 4-procentsnivån och det oavsett om vi kommer med eller inte. Allvarligare är det emellertid att — i händelse av anslutning — helt negligera effekt sammanhängande med stimulans från ökad konkurrens, tätare kommersiella förbindelser och vidgat tekniskt utbyte med utländska företag. Här nöjer sig artikelförfattaren med att påpeka, hur svårt det är att i en ekonomisk-teoretisk modell bygga in effekt sammanhängande med dessa faktorer. Detta låter sig i och för sig sägas. Ändå kunde det ha varit på sin plats att antyda, att det är i dessa avseenden, som de stora fördelarna är att vinna. Hr Reuterskiöld menar emellertid, att ett sådant ställningstagande »måste bli en trosakt». Att vanligt sunt förnuft kan användas för att fylla ut de ekonomisk-teoretiska modeller- nas tomrum framstår uppenbarligen för honom som en hädisk tanke.

Hr Reuterskiöld erkänner dock, att en svensk isolering skulle göra det nödvändigt att »ersätta konkurrensens sanerande verkningar med en på ett eller annat sätt *administrerad struk-*

turpolitik», vilket i sin tur förutsätter »en grundlig omprövning av mål och medel i den ekonomiska politiken». Huruvida dessa isoleringslinjens konsekvenser är att anse som välkomna framgår dock inte av artikeln.

Ett kommande privatiseringsobjekt?

Finansministern har nyligen tillsatt en utredning som skall föreslå hur statens skogsförvaltande och skogsindustriella verksamhet skall vara organiserad. Frågan om organisationsformerna hålls dock öppen. Det står utredarna fritt att t. ex. föreslå en fusion mellan domänverket och Assi eller en organisation av två självständiga företag samordnade genom ett gemensamt förvaltningsbolag. Målsättningen bör vara ökad affärsmässighet.

Man kan förmoda att det egentliga syftet med utredningen är en sådan omorganisation av verksamhetsformerna att högsta ledningen får möjlighet att överföra vinstmedel från den ena verksamhetsgrenen till den andra utan att inhämta riksdagens godkännande. Regeringen har säkert känt det besvärande att behöva lämna en offentlig redovisning för Assi:s driftsresultat varje gång den begärt medel till bolagets utbyggnad. Betecknande nog talar Stockholms-Tidningen i detta sammanhang om ett frigörelseproblem.

Man kan förmoda att utredningsmännen — herrar John Ericsson och Erik Severin — kommer att finna utredningsuppdraget mer komplicerat än det kanske tett sig i förstone. Flera av domänverkets uppgifter förefaller att vara av den natur att de knappast utan vidare kan överflyttas från ett oväldigt ämbetsverk till ett av vinstintresset dominerat aktiebolag. Inte minst beaktansvärt förefaller Svenska Dagbladets påpekande att

de aktuella reformplanerna innebär en uppenbar försämring från naturvårdssynpunkt.

Det måste emellertid vara ett allmänt intresse att de statliga företagen är så välskötta och välorganiserade som möjligt. Man har ingen anledning att motsäga Stockholms-Tidningen när den säger att den statliga företagssektorn bör få förutsättningar att samordna sin verksamhet lika rationellt som de privatstyrda koncernerna. Detta kommer att vara speciellt betydelsefullt den dag det blir aktuellt att genomföra en så omfattande privatisering som möjligt av det statliga näringsidkandet. Den dagen kan komma betydligt snabbare än flertalet idag föreställer sig. Kanske kommer de borgerliga då att vara tacksamma för att socialdemokraterna besparat dem omaket att förse Assi med den råvarubas som kanske är en förutsättning för att bolagets aktier skall framstå som en lockande placering.

Sovjet — »elitsamhället»

Sovjetunionen regeras av kommunistpartiet. Utanför partiet finns inget politiskt liv och om det finns, räknas det inte. Partiet har monopol på att bestämma alla slag av politiska handlingar, både på det inrikespolitiska och det utrikespolitiska området. Enligt ryska källor består partiet av 8,9 milj. medlemmar och 800 000 kandidater, tillsammans alltså 9,7 milj. partianslutna mot 7,2 milj. 1956. Under de senaste 6 åren har Chrusjtjovs utrensningar inom partiet drabbat 200 000 personer mot 500 000 under perioden från Stalins död 1953 till år 1956. Skillnaden består däri att de senare utrensningarna till största delen har berört partitoppen och mellanskiktet, då däremot under perioden efter Stalins död rensningarna till stor del berörde det lägsta partiskiktet.

Efter 1953 har sammanlagt 700 000 partimedlemmar utrensats, dvs. ca 10% av partiet. Av de partianslutna är bara 900 000 kvinnor, dvs. bara ca 10%, trots att det kvinnliga överskottet i Sovjet är ungefär 20 milj.

Partiet med ca 10 milj. medlemmar utgör alltså en politiskt privilegierad samhällsgrupp inom det sovjetryska samhället. Det är klart att ett sådant partisamhälle också måste bestå av olika sociala skikt, och att dess struktur och dess utveckling bäst omtalar vilka sociala element som verkställer makten i Sovjet. Den under den XXII:a partikongressen 1961 publicerade statistiken över de primära particellerna omvittnar bäst maktstrukturen. 1956 fanns 350 000 primära partiorganisationer, nu finns det 296 000. Minskningen beror till största delen på sammanslagning av kolchozer, vilkas antal under de senaste åren reducerats med 38 600 i samband med Chrusjtjovs jordbruksreform 1958. Ännu 1956 fanns det 7 356 kolchozer, som inte hade några primära partiorganisationer. Nu förekommer sådana organisationer i så gott som alla kolchozer. Sovjets jordbruksbefolkning utgör ca 60%, men antalet primära particeller är bara ca 50 000, dvs. 17% av alla primära partiorganisationer: 41 387 i kolchozerna och 9 206 i sovchozerna. Bland arbetarskikten inom industrin, byggnadsverksamheten, transportsystemet etc. finns däremot 75 689 primära particeller, dvs. ca 25%, trots att arbetarnas antal utgör mindre än hälften av böndernas. Resten av de primära partiorganisationerna, över 169 000, dvs. 58%, kommer på andra slag av kontors- och byråkratisk verksamhet och består av s. k. manschettarbetare, vilkas antal knappt överstiger 10% av hela befolkningens. Med andra ord kan man säga att inom de byråkratiska skikten antalet partiorganisationer

är mer än dubbelt så stort som bland arbetarna och mer än tredubbelt så stort som bland bönderna. Det är de primära particellerna som väljer delegater till delrepublikernas partiorgan och dessa organ väljer genom sina delegater på partikongresserna partiets högsta organ i Moskva: centralkommittén och partikontrollkommissionen, vilka tillsammans bildar egentligt maktcentrum. Personsammansättningen i detta centrum bestämmes således till sist av de tio procenten manschettarbetare, vilka förfogar över $\frac{2}{3}$ av de primära particellerna ur röstningssynpunkt.

Denna sociala struktur inom partiet har fått sin drastiska återspeglning i sammansättningen av partiets nyaste högsta organ som valdes under partikongressen i oktober 1961.

Centralkommittén och partikontrollkommissionen består sammanlagt av 395 personer, vilka kan uppdelas i sju grupper efter storleksordning och socialgrupp. Den första och största gruppen utgöres av 171 partibyråkrater och representerar 43,3%. Den andra gruppen i storleksordning består av höga statstjänstemän i Högsta Sovjets presidium, ministrar i unionens och delrepublikernas regeringar och räknar 94 personer, dvs. 23,4% av personsammansättningen inom partiets högsta organ.

Den tredje gruppen i storleksordning är den militära och består av 33 personer, dvs. omkring 8%. Grupp nr 4 består av diplomater, som huvudsakligen är engagerade i aktiva kontakter med Västern och verkar utgöra partiets utrikespolitiska stab. Denna grupp utgör 19 personer, dvs. 4,9%.

Femte gruppen är teknokrater, huvudsakligen chefer för sovnarchozer (organ för territoriellt ekonomiskt självstyre) och består av 13 personer, dvs. 3,5%. Under Stalins tid utgjorde denna teknokratiska grupp den andra

gruppen i storleksordning efter parti-byråkraterna i CK och KK.

Av ungefär samma storleksordning som teknokraterna är gruppen av intellektuella, 15 personer och ca 3,7%. Det är till största delen författare som samtidigt fungerar som sekreterare i litterära förbund och chefredaktörer för ledande tidningar.

Den märkligaste är den sjunde gruppen, den minsta i storlek, som utgörs av de egentliga folkrepresentanterna, dvs. arbetare och bönder. Det finns bara 10 sådana personer inom kommuniststatens högsta maktcentrum, dvs. 3%.

Visserligen måste denna bild korrigeras av det faktum att rapporten från mandatkommissionen, som fungerade på den XXII:a kongressen och från vilken vi fått ovannämnda siffror, i 28 fall inte uppger några data om partitillhörigheten för de nyinvalda medlemmarna i CK och KK, dvs. det saknas uppgifter om ca 10% av medlemmarna i partiets högsta organ. Detta kan emellertid bara påverka den allmänna bilden av Sovjets högsta organs sociala struktur till en liten grad. Man kan med all säkerhet påstå att makten i Sovjet till 90% tillhör byråkrater, militärer, näringslivets ledare, diplomater och intellektuella. Partiets högsta organ (medlemmar och suppleanter i Centralkommittén och medlemmar i Partikontrollkommissionen) har i Sovjet de facto samma funktioner som parlamentet i icke-kommunistiska länder. Det finns knappast något land utanför järnridån, där parlamentet och den därur emanerande regeringen utgör i sådan grad överklassens monopol. Sovjet av idag är ett typiskt elitsamhälle.

Teologien i stryckklass

Sedan mer än ett decennium blåser snåla vindar över svenska kyrkan.

Framlidne ärkebiskop Yngve Brilioth, som sannerligen inte var känd för att vara en överordens man, uttalade i boken »Vården om kyrkan» kort före sin bortgång allvarlig oro över utvecklingen och undrade om vården höll på att förbytas i sin motsats. Närmast hade han väl pastoratsregleringen och de då aktuella planerna att dra in ett stort antal prästtjänster i tankarna. Idag kan farhågorna emellertid utsträckas att gälla flera olika områden.

Ett gott exempel är statsmakternas behandling av de teologiska fakulteterna. Den allmänna upprustning av universiteten, som påbörjades efter andra världskriget, var ursprungligen avsedd att gälla också teologerna. En ny professur (i religionsfilosofi i Lund) kom till stånd, och licentiand- och doktorandstipendier inrättades. Bilden ändrades snart nog. År efter år har fakulteterna i Uppsala och Lund förgäves kommit med rader av äskanden. Några nya tjänster har de inte fått. Ett av kanslerämbetet upprepade gånger tillstyrkt förslag om en åttonde docentbefattning, som för Lunds del är den logiska konsekvensen av att fakulteten genom det nya professorsämbetet i religionsfilosofi utökades från sju till åtta lärostolar och fick ett nytt forskningsfält, har aldrig föranlett proposition. Därigenom äventyras den forskningskarriär som i andra sammanhang ansetts självklar: ett ämne får inte tillgången till docent säkrad.

Betydligt allvarligare än diskrimineringen av teologerna när det gäller forskningens upprustning är emellertid att Kungl. Maj:t försummat att ge tillräckliga anslag till undervisningen. Efter en omläggning av teologie kandidatexamen 1955 — främst avsedd att ge nya utbildningsvägar för kristendoms lärare, som numera kan infoga en lägre teologisk utbildning i filosofisk ämbetsexamen — har till-

strömningen till fakulteterna ökat kraftigt. Universitetskanslern yttrade 1954, innan den nya ordningen genomfördes: »De teologiska fakulteternas lärarstab är avpassade efter hittillsvarande mera blygsamma rekruteringsbehov. Det är uppenbart, att antalet lärare måste betydligt ökas — kanske till den dubbla eller, med hänsyn till enhetsskolans behov, än mera (»Den teologiska utbildningen vid universiteten», förslag utarbetat inom kanslersämbetet 1954, sid. 44).

Någon upprustning att tala om av fakulteternas lärarstab har emellertid inte skett. Fakulteterna har år efter år fått provisoriskt hjälpas fram med tillfälliga extraanslag av medel till kanslersämbetets förfogande. Vad man kunnat räkna med har ofta varit ovisst. Ett aktuellt exempel kan hämtas från föreläsningsskatalogen för Lunds universitet. Där utannonseras i vår undervisning, som på grund av brist på anslag inte kommer att genomföras.

Diskrimineringen av teologerna har flera gånger påtalats i riksdagen. I en flerpartimotion (nr 385 i Andra kammaren) 1961 undertecknad av nitton riksdagsledamöter säges med rätta: »Det måste framstå som mycket svår-förståeligt att en fil. stud. vid sina studier i t. ex. nordiska språk, historia, litteraturhistoria eller filosofi får effektiv grupp- och lektionsundervisning i en grupp om 15 resp. 30 studenter, men att han sedan, när han kommit till den teologiska fakulteten för att skaffa sig kristendomsläraryrkompens, ofta måste placeras i en grupp om närmare 100 studenter för 'lektionsundervisning'. Eftersom det rör sig om samme student synes det rimligt, att han i bägge fallen skulle behöva samma stöd av undervisningen.» Statsutskottet uttalade (utlåtande nr 57 1961) att den ökade tillströmningen till de teologiska fakulteterna påkal-

lade åtgärder, eventuellt införande av någon form av automatik. »Det synes utskottet angeläget att Kungl. Maj:t överväger frågan härom och för riksdagen snarast möjligt framlägger de förslag till åtgärder i angivet syfte, som bedömes lämpliga och möjliga.»

För nästa budgetår har universitetskanslern äskat betydande personalförstärkningar. För Uppsalas del föreslogs en ny docentbefattning, sex förste amanuenser och en höjning av kursanslaget med 22 400 kr. I Lund förordades inrättande av en åttonde docentbefattning, två nya assistentbefattningar och med sammanlagt ca 25 000 kr. höjda kursanslag. Departementschefen tillstyrker emellertid endast medel för en förste amanuens i Uppsala och för en motsvarande befattning i Lund.

Man kan svårligen undgå intrycket, att här föreligger en medveten diskriminationspolitik från regeringen. Har hr Edenman tagit intryck av de unga socialistiska studentradikaler, som kräver inte bara statskyrkans och kristendomsundervisningens avskaffande utan också de teologiska fakulteternas? Anledning att satsa på fakulteterna finns mer än nog. Kristendomslära- narnas förening har nyligen framhållit att bristen på kompetenta kristendoms- lärare är större än i de flesta humanistiska ämnen, och prästbristen är kännbar i åtskilliga stift.

Till sist må ur fjolårets motion i ämnet ytterligare anföras en passus, som bättre än många kommentarer belyser diskrimineringen av teologerna: »Också lärarna drabbas av statsmak- ternas olika behandling av de teolo- giska och filosofiska fakulteterna. Sär- skilt påfallande är detta för de lärare, som tjänstgör i bägge fakulteterna. De erhåller vid filosofisk fakultet 20 å 67% högre timarvoden än vid teolo- gisk fakultet för likvärdig undervis- ning.»